

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 2016, Αρ. 2

6ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

6^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων
24-26 Ιουνίου 2016

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ISSN: 2529-1157

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

~~Παπαδόπουλος~~ Ιωάννης

Πολυτρονοπούλου Σταυρούλα

~~Μπασιάς~~ Αγγελική

ΙΟΥΝΙΟΣ 2016

Ο λαϊκός πολιτισμός στην εποχή των ΤΠΕ

Σεβαστή Ζώη, Ειρήνη Λουρδή

doi: [10.12681/edusc.1004](https://doi.org/10.12681/edusc.1004)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ζώη Σ., & Λουρδή Ε. (2017). Ο λαϊκός πολιτισμός στην εποχή των ΤΠΕ. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2016(2), 1184-1199. <https://doi.org/10.12681/edusc.1004>

Ο λαϊκός πολιτισμός στην εποχή των ΤΠΕ

Σεβαστή Ζώη, Δρ. Ιστορίας

sezoi@uoa.gr

Ειρήνη Λουρδή, Δρ. Αρχειονομίας-Βιβλιοθηκονομίας

elourdi@uoa.gr

Περίληψη

Οι εξελίξεις στον τομέα των Νέων Τεχνολογιών παρέχουν διαρκώς νέες δυνατότητες αξιοποίησης σε επίπεδο διδακτικής πράξης. Την τελευταία δεκαετία, η ψηφιοποίηση μεγάλου αριθμού υλικού πολιτιστικής κληρονομιάς αποτέλεσε προτεραιότητα πολιτιστικών οργανισμών και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, με αποτέλεσμα να έχει πλέον τη δυνατότητα πρόσβασης σε αυτό κάθε δυνητικός χρήστης του διαδικτύου. Μολονότι, όμως, τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικές προσπάθειες, ο λαϊκός πολιτισμός εξακολουθεί να μην αποτελεί προτεραιότητα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Στο κείμενο, επιχειρείται η ανάδειξη του λαϊκού πολιτισμού στην εποχή των ΤΠΕ. Αρχικά, αναλύεται η σημασία των ψηφιακών συλλογών και οι δυνατότητες αξιοποίησής τους για την προσέγγιση του λαϊκού πολιτισμού ως ερευνητικού πεδίου, με ομάδα στόχο μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σε επίπεδο πρακτικής εφαρμογής, μελετάται η ψηφιακή συλλογή του Λαογραφικού Αρχείου και της Μουσειακής Συλλογής του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, η οποία περιλαμβάνεται στην πρότυπη ψηφιακή βιβλιοθήκη «Πέργαμο» που αναπτύχθηκε από το Υπολογιστικό Κέντρο Βιβλιοθηκών. Διερευνώνται, επίσης, τρόποι δημιουργικής αξιοποίησης του υλικού της συλλογής, με στόχο τη διαμόρφωση, ενίσχυση και ανάπτυξη γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων.

Τέλος, βαρύτητα δίνεται στις προοπτικές που ανοίγονται στη σύγχρονη ψηφιακή εποχή για τη διαμόρφωση και προώθηση απλουστευμένων ψηφιακών συλλογών λαογραφικού περιεχομένου από τους ίδιους τους μαθητές, με τη χρήση λογισμικών ανοικτού κώδικα, όπως το OMEKA.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ

Ψηφιακές Συλλογές, Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας, Εκπαίδευση, Λαϊκός Πολιτισμός, ΠΕΡΓΑΜΟΣ, ΟΜΕΚΑ

Abstract

The last few years there has been a great explosion of digitization projects of folklore collections owned by museums, libraries and archives, making available their cultural content to a wide audience and offering high quality services to users. Although, New Technologies have facilitated innovative ways in education process, Greek educational system has not exploited the advantages of digital folklore collections in order to help students in learning and studying their cultural heritage.

The presented paper underlines the importance and historical value of digital folklore material and the perspectives of exploiting it in educational activities by students. Initially, the paper analyzes the advantages of popular culture exploration by high school students. Further, it is discussed how the education activity can be benefited in two ways: a) either by using the services of an existing digital folklore collection, like the one hosted in Digital Library system (DL), so called “Pergamos” developed by Libraries Computer Centre of National and Kapodistrian University of Athens, or b) by giving the chance to students to create by themselves a simple folklore collection using an open source platform, like ΟΜΕΚΑ, for the display of scholarly collections and exhibitions in web.

KEYWORDS

Digital Collections, Information and Communications Technology, Education, Folklore, ΠΕΡΓΑΜΟΣ, ΟΜΕΚΑ

1. Ο λαϊκός πολιτισμός και ο ρόλος του στο σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα

Ο όρος λαϊκός πολιτισμός αποτελεί μία ευρεία έννοια, στην οποία περιλαμβάνεται το σύνολο των στοιχείων που συγκροτούν την παράδοση ενός λαού, τα οποία έχουν καταξιωθεί με την πάροδο του χρόνου στη συνείδησή του. Ο λαϊκός πολιτισμός, από τα γραπτά κείμενα και τα είδη ένδυσης και οικιακής χρήσης έως τις αξίες, την προφορική παράδοση, τις ασχολίες, την καθημερινή ζωή, τον τρόπο ψυχαγωγίας κ.ά., αποτελεί ουσιαστικό αγαθό της πολιτιστικής κληρονομιάς και έκφραση της πολιτισμικής ταυτότητας (Μερακλής, 2011).

Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, ο λαϊκός πολιτισμός αντιμετωπιζόταν συχνά κατά το παρελθόν με τη στερεοτυπική έννοια του φολκλόρ. Στο πλαίσιο διαφόρων μαθημάτων, κυρίως γλωσσικών, οι μαθητές καλούνταν να συλλέξουν στοιχεία για έθιμα του τόπου καταγωγής τους ή σχετικές μαρτυρίες συγγενικών τους προσώπων, χωρίς ωστόσο το υλικό να αξιοποιείται στη βάση συγκεκριμένου σχεδιασμού. Στον 21^ο αι., ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας των σύγχρονων κοινωνιών και κατ' επέκταση των σχολικών τάξεων επιβάλλει την αντιμετώπιση της μαθησιακής διεργασίας υπό ένα ανανεωμένο πρίσμα (Γκότοβος, 2002). Η αποδοχή της ετερότητας και η δημιουργική αξιοποίηση του μορφωτικού και πολιτισμικού κεφαλαίου όλων των μαθητών αποτελούν πρόκληση για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, οι αρχές της οποίας δύνανται να βρουν πεδίο εφαρμογής σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα (Δαμανάκης, 2005, σ. 38-40).

Ο λαϊκός πολιτισμός δύναται να αποτελέσει, μέσω της αξιοποίησης σύγχρονων διδακτικών παρεμβάσεων και μεθοδολογικών προσεγγίσεων, ένα από τα προσφορότερα πεδία συνάντησης και αλληλεπίδρασης των πολιτισμών και των εκφραστών τους στη σχολική τάξη. Η ανάδειξη των κοινών πολιτισμικών στοιχείων, η αποδοχή της ετερότητας, ο σεβασμός της διαφορετικότητας και η δημιουργική αξιοποίηση του μορφωτικού και πολιτισμικού κεφαλαίου όλων των μαθητών, αποτελούν πρόκληση για την εκπαίδευση. Οι στόχοι αυτοί δεν είναι δυνατόν να επιτευχθούν με την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων οι οποίες περιορίζονται στον εντοπισμό κοινών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων σε θέματα όπως συνταγές, παραδοσιακή μουσική, παραμύθια, αντικείμενα λαϊκής τέχνης κ.ά. Βαρύτητα θα πρέπει, επομένως, να δοθεί στην έρευνα και την προσπάθεια πολύπλευρης ερμηνείας και διαθεματικής προσέγγισης, χωρίς συναισθηματισμούς αλλά στη βάση

συγκεκριμένων κριτηρίων και μεθοδολογίας, στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού, όπως συνθηθειών, παραδόσεων, αντιλήψεων, μαρτυριών, κοινωνικών σχέσεων.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο λαϊκός πολιτισμός, ιδωμένος όμως από μία διαφορετική οπτική σε σύγκριση με το παρελθόν και όχι ως μία απλή αναπαραγωγή στερεοτύπων, θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών, με απώτερο στόχο την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Σημαντική μπορεί να είναι η συμβολή του στη μελέτη των ταυτοτήτων και των μηχανισμών και διαδικασιών συγκρότησης της συλλογικής ταυτότητας και κουλτούρας, αλλά και στην κατανόηση ζητημάτων αυτοπροσδιορισμού και ετεροπροσδιορισμού. Άλλωστε, η αυτογνωσία και η διαμόρφωση ισχυρής συλλογικής ταυτότητας, σε σημείο που να την καθιστά ανεκτική, είναι ο μόνος τρόπος καταπολέμησης ακραίων ρατσιστικών απόψεων (Φραγκουδάκη, 1997).

2. Ψηφιακές Συλλογές και εκπαιδευτική διαδικασία

Στο παρόν κείμενο, προτείνεται η αξιοποίηση των ψηφιακών συλλογών κατά τη διδακτική πράξη. Ως ψηφιακή συλλογή προσδιορίζεται το οργανωμένο σύνολο ψηφιακών αντικειμένων πληροφόρησης, τα μεταδεδομένα που περιγράφουν κάθε αντικείμενο χωριστά και αυτά που περιγράφουν συνολικά τη συλλογή (Cole, 2001). Σχετικές ψηφιακές συλλογές έχουν αναπτυχθεί από εκπαιδευτικά ιδρύματα και πολιτιστικούς οργανισμούς και «φιλοξενούνται» σε ειδικά συστήματα διαχείρισης ψηφιακών συλλογών.

Ιδιαίτερο πεδίο εφαρμογής αυτών των ψηφιακών συλλογών, αλλά όχι αποκλειστικό, θα μπορούσαν να αποτελέσουν οι ερευνητικές εργασίες, οι οποίες ενσωματώθηκαν τα τελευταία χρόνια στο σχολικό πρόγραμμα. Θεσμοθετήθηκαν από τον Σεπτέμβριο του 2011 ως διακριτή ενότητα του υποχρεωτικού προγράμματος του Νέου Λυκείου (ΥΠΔΜΘ, 2011), δίνοντας βαρύτητα στον ρόλο των μαθητών ως δυναμικών ερευνητών και επιστημόνων, οι οποίοι αναπτύσσουν πρωτοβουλίες, ερευνούν, προσεγγίζουν βιωματικά τη γνώση και αλληλεπιδρούν, προσεγγίζοντας ταυτόχρονα διερευνητικά και διεπιστημονικά τη μάθηση (Ματσαγγούρας, 2011). Ως προς το ωρολόγιο πρόγραμμα του Γυμνασίου, θα πρέπει να επισημανθεί ότι, σύμφωνα με πρόσφατη ανακοίνωση του Υπουργείου Παιδείας, τα Project παύουν να

καταλαμβάνουν ξεχωριστό χρόνο στο ωρολόγιο πρόγραμμα του Γυμνασίου και εντάσσονται πλέον στη διδακτική των υπολοίπων μαθημάτων (ΥΠΕΘ, 2016).

Για ποιο, όμως, λόγο το υλικό των ψηφιακών συλλογών θα μπορούσε να θεωρηθεί πολύτιμος αρωγός του εκπαιδευτικού; Αρχικά, θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι μαθητές λαμβάνουν σε επίπεδο καθημερινότητας πλήθος ερεθισμάτων εντός και εκτός σχολικού περιβάλλοντος, τα οποία καλούνται να αποκωδικοποιήσουν. Συχνά διατυπώνεται η άποψη ότι η εποχή μας κυριαρχείται από την εικόνα, η οποία μπορεί να κινητοποιήσει σε σημαντικότερο βαθμό σε σύγκριση με το γραπτό λόγο. Στη σύγχρονη εποχή οι εικονιστικοί επικοινωνιακοί τρόποι έχουν αντικαταστήσει σε μεγάλο βαθμό τον προφορικό και γραπτό λόγο σε επίπεδο καθημερινότητας, δίνοντας τη δυνατότητα μετάδοσης μεγάλου αριθμού μηνυμάτων. Μολονότι, όμως, οι μαθητές είναι εξοικειωμένοι με τις εικόνες, δυσκολεύονται στην αποκωδικοποίηση και σημειολογική ερμηνεία των μηνυμάτων τους, διότι σε αυτές ενυπάρχει σημαντικός αριθμός συμπαραδηλώσεων (Χοντολίδου, 1999).

Επομένως, κρίνεται αναγκαία η γενικότερη αξιοποίηση στο πλαίσιο των σχολικών μαθημάτων πολυτροπικών «κειμένων», στα οποία περιέχονται και συνδυάζονται περισσότεροι από έναν σημειωτικοί τρόποι (Χατζησαββίδης & Γαζάνη, 2005). Στα «πολυτροπικά κείμενα» περιλαμβάνεται κάθε είδους υλικό, όπως ιστορικά και λογοτεχνικά κείμενα, εικόνες, φωτογραφίες, μαρτυρίες, ζωγραφικοί πίνακες, τύπος, κινηματογράφος, κόμικς κ.ά. Μέσω αυτών, οι μαθητές αποκτούν πολύτιμες ικανότητες, χρήσιμες για το σχολείο, αλλά και τη μετέπειτα ζωή τους ως υπεύθυνων πολιτών. Δεδομένου άλλωστε ότι κάθε μαθητής μαθαίνει με διαφορετικό τρόπο, είναι σημαντική η ενεργοποίηση όλων των αισθήσεων, προκειμένου να διευκολυνθεί το σύνολο των μαθητών στην επίτευξη του προσδοκώμενου αποτελέσματος (Felder&Henriques, 1995).

Οι ψηφιακές συλλογές εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και πολιτιστικών οργανισμών περιλαμβάνουν υλικό διαφόρων ειδών, το οποίο μπορεί να αποτελέσει το εφαλτήριο για τον εμπλουτισμό της διδασκαλίας με σύγχρονες μεθοδολογικές προσεγγίσεις, θέτοντας στο προσκήνιο τους ίδιους τους μαθητές, οι οποίοι θα προσπαθήσουν να ανακαλύψουν τη νέα γνώση και να αναπτύξουν κριτική σκέψη μέσω ομαδικών, αλλά και ατομικών δραστηριοτήτων. Κατά τη μελέτη των ψηφιακών συλλογών, οι μαθητές λειτουργούν ως ερευνητές, κατανοούν σε βάθος τα γεγονότα και «μυούνται»

σταδιακά σε μία μέθοδο έρευνας που θα τους συντροφεύει και μετά την ολοκλήρωση της εκπαίδευσής τους (Ζώη, 2014). Ιδιαίτερα σημαντικό θεωρείται το γεγονός ότι για την υλοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων απαιτείται διαθεματική προσέγγιση και συνδυασμός περισσότερων μεθόδων διδασκαλίας.

3. Ψηφιακή Βιβλιοθήκη «Πέργαμος» και Ψηφιακή Συλλογή Λαογραφικού Αρχείου και Μουσειακής Συλλογής του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας

Μία εξαιρετικά ενδιαφέρουσα ψηφιακή συλλογή είναι αυτή του Λαογραφικού Αρχείου και της Μουσειακής Συλλογής του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του ΕΚΠΑ(ΛΑΜΣ, 2016). Η συλλογή περιλαμβάνει πρωτογενές λαογραφικό υλικό, χειρόγραφα, χάρτες, λαογραφικά αντικείμενα της καθημερινής ζωής (χρηστικά και μη), κοσμήματα και ενδύματα, αποτελώντας σημαντική πηγή για τη μελέτη ποικίλων εκφάνσεων του λαϊκού πολιτισμού. Καθοριστική για την έρευνα είναι η γεωγραφική και χρονική ευρύτητα του υλικού, το οποίο εντοπίζεται χρονικά κατά το 19ο και 20ο αιώνα. Το υλικό προέρχεται από το σύνολο του ελληνικού ηπειρωτικού και νησιωτικού χώρου, την Κύπρο, καθώς και από τον Μικρασιατικό και Ποντιακό Ελληνισμό, ενώ εντοπίζεται και ένας μικρός αριθμός τεκμηρίων από διάφορες χώρες του κόσμου. Η ευρύτητα και η ποικιλομορφία του υλικού προσφέρουν δυνατότητες συγκριτικής έρευνας και μελέτης, δημιουργώντας ουσιαστικά μία συνολική εικόνα της ελληνικής λαογραφικής παράδοσης, η οποία δεν περιορίζεται στα στενά όρια της σύγχρονης Ελλάδας, αλλά περιλαμβάνει και υλικό από κοιτίδες του ελληνισμού, το οποίο μεταφέρθηκε από τους πρόσφυγες στον ελλαδικό χώρο, κυρίως μετά τη Μικρασιατική καταστροφή και την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

Η συγκεκριμένη συλλογή ψηφιοποιήθηκε στο πλαίσιο του Β΄ ΕΠΕΑΕΚ και φιλοξενείται στο Σύστημα Ψηφιακής Βιβλιοθήκης (ΣΨΒ) «Πέργαμος» (Πέργαμος, n.d.), το οποίο σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε από το Υπολογιστικό Κέντρο Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Το υλικό των συλλογών που περιλαμβάνεται στην «Πέργαμο» προέρχεται από το σύνολο σχεδόν των Σχολών του Ιδρύματος και εκτείνεται χρονικά από τον 3ο έως τον 21ο αι., με τις περισσότερες συλλογές να διαθέτουν υλικό των τριών τελευταίων περίπου αιώνων (19ος-21ος αι.).

Η «Πέργαμος» αποτελεί ένα ολοκληρωμένο (integrated) σύστημα Ψηφιακής Βιβλιοθήκης, με ανεπτυγμένες δυνατότητες υποστήριξης πολλαπλών τύπων ψηφιακού ή ψηφιοποιημένου υλικού, με ετερογενή και ανομοιόμορφα χαρακτηριστικά, μέσω μιας ενιαίας διεπαφής προς τους τελικούς χρήστες. Το ΣΨΒ βασίζεται σε διεθνή πρότυπα και τεχνολογίες «ανοικτού κώδικα». Συγκεκριμένα, αξιοποιεί και επεκτείνει το λογισμικό ανοικτού κώδικα “Fedora Commons”, το οποίο εισάγει την έννοια των **Πρωτοτύπων Ψηφιακών Αντικειμένων** (Digital Object Prototypes) για την ανάπτυξη συλλογών, υπο-συλλογών και ξεχωριστών τύπων ψηφιακών αντικειμένων. Τα Πρωτότυπα Ψηφιακά Αντικείμενα προσφέρουν έναν ενιαίο και ομοιόμορφο τρόπο καθορισμού και διαχείρισης της ετερογένειας του ψηφιακού περιεχομένου, παρέχοντας μεγάλη εκφραστικότητα και ευελιξία, χωρίς ταυτόχρονα να απαιτούν «ειδικές» υλοποιήσεις για τον χειρισμό των ιδιαιτεροτήτων κάθε διαφορετικού τύπου ψηφιακού υλικού (Πυρουνάκης et al., 2006).

Το ΣΨΒ «Πέργαμος» αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα ακαδημαϊκά ΣΨΒ με απρόσκοπτη λειτουργία δέκα και πλέον έτη. Η δυνατότητα προσαρμογής στις ανάγκες της εκάστοτε ψηφιακής συλλογής το καθιστά ένα σύστημα πλήρως ευέλικτο στο να επικεντρώνεται στις ιδιαίτερες απαιτήσεις του εκάστοτε project διατήρησης και αποθήκευσης ψηφιακού υλικού. Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι υποστηρίζει ανοικτά πρότυπα σε όλους τους τομείς, το καθιστά «αξιόπιστο» σύστημα ψηφιακής συλλογής, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη ψηφιακή διατήρηση των αντικειμένων και δημιουργώντας το κατάλληλο «περιβάλλον» πρόσβασης σε αυτά. Με αυτό τον τρόπο, εξασφαλίζεται σε μεγάλο βαθμό η βιωσιμότητά του στο διηνεκές, η δυνατότητα αναβάθμισής του από το ΥΚΒ και η διαλειτουργικότητά του με αντίστοιχα συστήματα ψηφιακής βιβλιοθήκης και μηχανές αναζήτησης ευρείας εμβέλειας, όπως είναι το πρόγραμμα Europeana (Europeana, n.d.).

4. Διδακτική αξιοποίηση υπάρχουσας «Λαογραφικής Συλλογής»

Οι Ψηφιακές Συλλογές του Πανεπιστημίου Αθηνών προσφέρονται, χάρη στο πλούσιο και ετερογενές υλικό τους, για τη διδασκαλία ποικίλων μαθημάτων στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος και για διαθεματικές διδασκαλίες, αποτελώντας ευεπίφορο πεδίο εφαρμογής σύγχρονων μεθοδολογικών προσεγγίσεων. Ιδιαίτερη εφαρμογή βρίσκουν στη διδακτική της γλώσσας, της ιστορίας, αλλά και των

επιστημών. Μπορούν, επιπλέον, να λειτουργήσουν ως ουσιαστικό εκπαιδευτικό εργαλείο για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών και τη σταδιακή εξοικειώσή τους με μεθόδους συστηματικής έρευνας μέσω συγκεκριμένων δραστηριοτήτων.

Λόγω οικονομίας χώρου, θα περιοριστούμε σε ένα ενδεικτικό παράδειγμα που αφορά στην αξιοποίηση της Ψηφιακής Συλλογής του Λαογραφικού Αρχείου και της Μουσειακής Συλλογής του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας της «Περγάμου» στο μάθημα της Ιστορίας. Έχει παρατηρηθεί ότι, κατά τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας, η προσέγγιση της Ιστορίας εξακολουθεί σε σημαντικό βαθμό να παραμένει γεγονοτολογική, ενώ ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη δράση συγκεκριμένων προσωπικοτήτων. Οι μαθητές θα πρέπει, ωστόσο, να κατανοήσουν ότι η Ιστορία δεν περιορίζεται σε αυτές τις διαστάσεις, αλλά εξίσου σημαντική είναι και η Ιστορία από τα κάτω, αυτή των απλών ανθρώπων, που αντικατοπτρίζεται στις προφορικές μαρτυρίες και τα τεκμήρια του βίου τους. Η πλούσια ψηφιακή «Λαογραφική Συλλογή», η οποία καλύπτει χρονικά τον 19ο και τον 20ο αι. και περιλαμβάνει εικόνες λαογραφικών αντικείμενων της καθημερινής ζωής, ενδυμάτων, κοσμημάτων και χειρογράφων, μπορεί να συμβάλει, μέσω της μεθόδου της διδακτικής αξιοποίησης των εικόνων, στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών και την ουσιαστική κατανόηση της σπουδαιότητας του λαϊκού πολιτισμού, με απώτερο στόχο την καταγραφή, διάσωση και ανάδειξή του.

Η συγκεκριμένη συλλογή θα μπορούσε να αξιοποιηθεί με ποικίλους τρόπους. Ενδεικτικά, οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες, καθεμιά από τις οποίες αναλαμβάνει την αναζήτηση στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού διαφορετικών περιοχών στις οποίες διαβιούσαν ελληνικοί πληθυσμοί. Μελετούν το σύνολο του υλικού που εντοπίζεται στην ψηφιακή συλλογή για την περιοχή που έχουν αναλάβει, όπως εικόνες ενδυμασιών, κοσμημάτων, αντικειμένων, επίσημα και ιδιωτικά έγγραφα, χάρτες κ.ά. Με την ολοκλήρωση της έρευνάς τους και τη συγγραφή της εργασίας, οι ομάδες παρουσιάζουν στην ολομέλεια την ιστορία της περιοχής μέσα από τα τεκμήρια του λαϊκού πολιτισμού της, ενώ επισημαίνουν ορισμένα ιδιαίτερα στοιχεία, τα οποία αφορούν στο γενικότερο ιστορικό πλαίσιο, σε συνδυασμό με την τοπική Ιστορία της περιοχής.

Η εργασία δεν είναι φυσικά δυνατόν να ολοκληρωθεί εντός διδακτικών ωρών, αλλά απαιτείται συνεργασία των μαθητών για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και εκτός σχολικού περιβάλλοντος, η οποία θα ωφελήσει πολλαπλά τους μαθητές. Κατά τη διάρκειά της, ο ρόλος τους εκπαιδευτικού είναι συμβουλευτικός και βοηθητικός, ώστε οι μαθητές να ανακαλύψουν μόνοι τους τη μαγεία των Συλλογών και να μνηθούν σταδιακά σε μεθόδους συστηματικής έρευνας. Επιπλέον, η συγκεκριμένη δραστηριότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη ικανοτήτων ουσιαστικής κατανόησης και αποδοχής του Άλλου, σύμφωνα με τις αρχές και τα αξιώματα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης (Δαμανάκης, 2005,σ. 99-106).

5. Διδακτική αξιοποίηση NT για τη διαμόρφωση «Λαογραφικής Συλλογής»

Οι Νέες Τεχνολογίες αποτελούν πολύτιμο αρωγό και αναπόσπαστο πλέον εργαλείο για την Εκπαίδευση. Όπως προαναφέρθηκε, οι ψηφιακές συλλογές των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και άλλων πολιτιστικών φορέων «φιλοξενούνται» και είναι προσβάσιμες μέσω εξειδικευμένων συστημάτων διαχείρισης ψηφιακών συλλογών. Αυτά υλοποιούνται είτε σε λογισμικό ανοιχτού κώδικα είτε σε εμπορικό προϊόν. Τα λογισμικά ανοιχτού κώδικα προωθούν την αξιοπιστία και την ποιότητα του λογισμικού και υποστηρίζουν την ανεξάρτητη αναθεώρηση και ταχεία εξέλιξη του πηγαίου κώδικα. Στον ελληνικό χώρο, έχουν χρησιμοποιηθεί διάφορα λογισμικά για την ανάπτυξη είτε ιδρυματικών αποθετηρίων είτε ψηφιακών συλλογών πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως είναι το Dspace (Dspace, n.d.), το OMEKA (Omeka, n.d.), το Greenstone (GDLS, n.d), το Fedora (Fedora, n.d.) κ.ά.

Στο παρόν κείμενο, προτείνεται η αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών για τη διαμόρφωση από τους ίδιους τους μαθητές μίας ψηφιακής λαογραφικής συλλογής, με τη χρήση ενός συστήματος ανοιχτού κώδικα, όπως το OMEKA. Επιπλέον, επισημαίνονται τρόποι με τους οποίους η συγκεκριμένη συλλογή θα μπορούσε να αποτελέσει εφαλτήριο για την έρευνα και τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, ιδιαίτερα για ένα σχέδιο δράσης.

5.1. OMEKA

Πρόκειται για λογισμικό που χρησιμοποιείται για αποθήκευση, οργάνωση και διαχείριση ψηφιακών συλλογών. Στην Ελλάδα, υποστηρίζεται και αναπτύσσεται από την Εταιρία Ελεύθερου Λογισμικού/Λογισμικού Ανοικτού Κώδικα (ΕΕΛ/ΛΑΚ, n.d.), η οποία φιλοδοξεί να αποτελέσει κέντρο γνώσης και πλατφόρμα διαλόγου για τις ανοιχτές τεχνολογίες. Αξίζει να τονιστεί ότι για τη χρήση της πλατφόρμας OMEKA δεν απαιτούνται ιδιαίτερες τεχνικές γνώσεις και δε χρειάζεται να διαθέτει κάποιος υπολογιστή με εξειδικευμένα τεχνικά χαρακτηριστικά. Το σύστημα επιτρέπει τη δημιουργία ψηφιακών συλλογών, την ανταλλαγή δεδομένων, τη συνεργασία και την προβολή ψηφιακού υλικού από ποικίλους χρήστες, όπως αρχειονόμους, βιβλιοθηκονόμους, εκπαιδευτικούς, φοιτητές, σπουδαστές, μαθητές κ.ά.. Τα ψηφιακά αντικείμενα τεκμηριώνονται με το πρότυπο μεταδεδομένων DublinCore (DCMI, n.d.), ενώ δίνεται η δυνατότητα ανάκτησης δεδομένων και επικοινωνίας με μηχανές αναζήτησης μέσω του πρωτοκόλλου ανταλλαγής και συγκομιδής μεταδεδομένων OpenArchivesInitiativeProtocolforMetadataHarvesting (OAI-PMH, n.d.), το οποίο και υποστηρίζει.

Αν και στο εξωτερικό το OMEKA έχει χρησιμοποιηθεί για υλοποίηση ποικίλων projects διαχείρισης αρχειακού - πολιτιστικού υλικού ή από φοιτητές (Marsh, 2013), στην Ελλάδα δεν είναι ευρέως διαδεδομένο για τη δημιουργία ψηφιακών συλλογών. Προτείνεται, επομένως, η αξιοποίησή του σε επίπεδο διδακτικής πράξης, είτε για την υλοποίηση ενός ευρύτερου χρονικά σχεδίου δράσης, με αντικείμενο τον λαϊκό πολιτισμό και με τη συμμετοχή πολλαπλών γραμματισμών, είτε στο πλαίσιο ενός βραχύτερου project μαθήματος ή διαθεματικής διδασκαλίας.

5.2. Συνοπτική περιγραφή υλοποίησης του project

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και αναζητούν υλικό που σχετίζεται με τη λαϊκή παράδοση, όπως φωτογραφίες, χρηστικά αντικείμενα, ενδύματα, παραδοσιακούς χορούς κ.ά., του τόπου διαμονής ή της ιδιαίτερης καταγωγής τους, το οποίο και ψηφιοποιούν. Στη συνέχεια, παίρνουν δομημένες συνεντεύξεις, οι οποίες μαγνητοφωνούνται ή βιντεοσκοποούνται, από άτομα μεγαλύτερης ηλικίας από το συγγενικό ή το φιλικό περιβάλλον, αλλά και από την τοπική κοινότητα, αναφορικά με τα ήθη και έθιμα παρελθουσών εποχών, αναζητούν φωτογραφίες, αντικείμενα κ.ά. Οι μαθητές που προέρχονται από άλλες χώρες δεν αποκλείονται, αλλά αποτελούν βασικούς συντελεστές της όλης προσπάθειας, καθώς λειτουργούν ως μεσολαβητές με

την παράδοση της χώρας προέλευσης. Ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται η συμμετοχή εκπαιδευτικών διαφόρων ειδικοτήτων (φιλόλογος, πληροφορικός, κοινωνιολόγος, εικαστικός, μουσικός, γυμναστής κ.ά.).

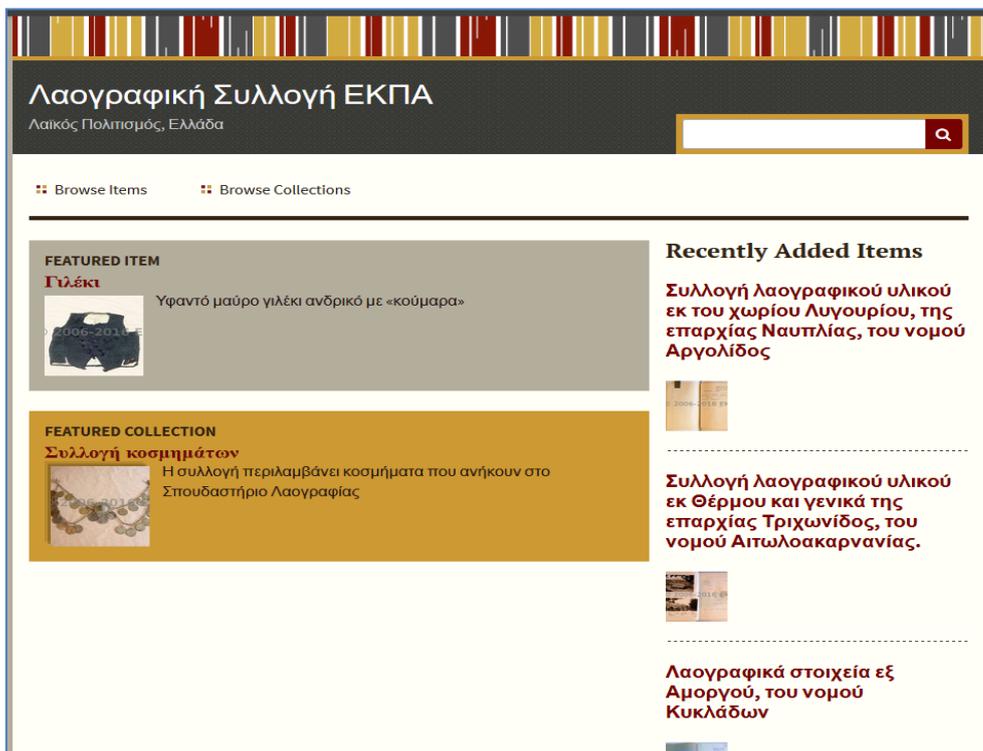
Το σύνολο του υλικού καταχωρείται στο λογισμικό ανοικτού κώδικα OMEKA, το οποίο είναι προσβάσιμο μέσω του διαδικτύου (<http://www.omeka.net>). Είναι αρκετά βατό ως προς τη χρήση του και δεν απαιτεί εγκατάσταση σε υπολογιστή. Αρκεί η δημιουργία λογαριασμού χρήστη και δίνεται άμεσα η δυνατότητα δημιουργίας και διαμόρφωσης μίας ψηφιακής συλλογής, με συγκεκριμένα μεταδεδομένα (πεδία περιγραφής) που τη χαρακτηρίζουν. Η συλλογή ή/και τα αντικείμενα μπορούν να είναι ιδιωτικά ή δημόσια. Επιπλέον, ο διαχειριστής μπορεί να διαμορφώσει το θέμα της συλλογής, στη βάση συγκεκριμένων προτύπων (templates). Θα πρέπει, επίσης, να τονιστεί ότι υποστηρίζονται ψηφιακά αντικείμενα διαφόρων μορφών (jpeg, doc, pdf, avi), όπως φωτογραφίες, βίντεο, ηχητικό υλικό, αρχεία κειμένου κ.ά. Το συνολικό μέγεθος για την online καταχώριση του υλικού ανά συλλογή ανέρχεται σε 500 MB.

Ιδιαίτερα σημαντικό θεωρείται το γεγονός ότι υποστηρίζεται η ιεραρχία, δηλαδή κάθε συλλογή μπορεί να περιλαμβάνει πολλές υποσυλλογές ή αντικείμενα, τις οποίες διαμορφώνει ο διαχειριστής της συλλογής. Με την καταχώριση κάθε ψηφιακού αντικειμένου, ο χρήστης συμπληρώνει ταυτόχρονα μία φόρμα με συγκεκριμένα πεδία περιγραφής, δηλώνει σε ποια συλλογή ανήκει το αντικείμενο και «φορτώνει» (upload) το ψηφιακό αρχείο. Επιπλέον, από τα θετικά στοιχεία του συστήματος είναι η τοποθέτηση ετικετών (tags) σε επίπεδο αντικειμένου, οι οποίες εμφανίζονται και στη συλλογή. Θα πρέπει, επίσης, να επισημανθεί ότι παρέχεται η δυνατότητα πλοήγησης και αναζήτησης, ενώ το λογισμικό επικοινωνεί και με άλλες μηχανές αναζήτησης μέσω του πρωτοκόλλου OAI-PMH, συμβάλλοντας στη διάχυση της συλλογής, αλλά και στην εξασφάλιση της βιωσιμότητάς της.

Ένα φιλόδοξο, αλλά όχι ουτοπικό σχέδιο, θα ήταν η αξιοποίηση του OMEKA σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μέσω του eTwinning (eTwinning, n.d.), της δράσης συνεργασίας της σχολικής κοινότητας, η οποία έχει ιδιαίτερα σημαντικό αντίκτυπο στις συμμετέχουσες χώρες (European Commission, 2013). Τα σχολεία, τα οποία θα ενδιαφέρονταν να συνεργαστούν, θα μπορούσαν να δημιουργήσουν μία ενιαία ψηφιακή συλλογή, στην οποία θα περιλαμβάνονταν υπο-συλλογές από κάθε σχολείο-εταίρο, προσφέροντας δυνατότητα αναζήτησης και πλοήγησης σε ευρύ υλικό. Η

συλλογή θα ήταν δυνατόν να αξιοποιηθεί για την υλοποίηση δράσεων με στόχο την ανάπτυξη ικανοτήτων ουσιαστικής κατανόησης και αποδοχής του Άλλου, σύμφωνα με τις αρχές και τα αξιώματα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Εικ. 1: Δημόσια εικόνα της συλλογής στο ΟΜΕΚΑ

Εικ. 2: Περιβάλλον του διαχειριστή της συλλογής στο ΟΜΕΚΑ

Title	Contributors	Date Added	Total Number of Items
Εργασίες Λαογραφίας (Private) Edit	No contributors	May 20, 2016	3
Είδη ένδυσης (Private) Edit	No contributors	Apr 19, 2016	3
Χρηστικά αντικείμενα (Private) Edit	No contributors	Apr 19, 2016	3
Συλλογή κοσμημάτων (Private) Edit	No contributors	Apr 19, 2016	3

6. Συμπεράσματα

Καταλήγοντας, θα πρέπει να επισημανθεί ότι αποτελεί πρόκληση η σύνδεση και η συνεργασία της σχολικής κοινότητας με την ακαδημαϊκή, αλλά και με μουσεία και συναφείς φορείς, οι οποίοι ασχολούνται με τον λαϊκό πολιτισμό. Με τη συνδρομή των ψηφιακών συλλογών, η μάθηση μπορεί να αποτελέσει μία ενδιαφέρουσα διερευνητική διαδικασία, που θα συμβάλει στην ενίσχυση του πνεύματος συνεργασίας, αλλά και στη διαπολιτισμική προσέγγιση των μαθητών. Επιπλέον, η δημιουργία απλουστευμένων ψηφιακών συλλογών από τους ίδιους τους μαθητές θα μπορούσε να λειτουργήσει ως αφορμή για διάλογο και ενίσχυση της εκτίμησης αυτού που φέρει ο καθένας από εμάς ως άτομο και μέλος της κοινότητας και του τρόπου με τον οποίο δύναται να συμβάλει, στο ανάλογο βέβαια μέτρο, στη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας σε τοπικό, εθνικό, αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Βιβλιογραφία

Χατζησαββίδης, Σ. & Γαζάνη, Ερ. (2005). Πολυτροπικός και μονοτροπικός/εικονικός λόγος: από την πρόσληψη στην κατασκευή του παιδικού υποκειμένου. Στο: Ουρ. Κωνσταντινίδου-Σέμογλου (Επιμ.), *Εικόνα και παιδί* (σ. 25-36). Θεσσαλονίκη, Ελλάδα.

Retrieved from <http://users.auth.gr/sofronis/dimos/docs/ergasia107.pdf>

Χοντολίδου, Ελ. (1999). Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας. *Γλωσσικός υπολογιστής*, 1, 1-7. Retrieved from www.komvos.edu.gr/periodiko

COLE, T.W., 2001. *Creating a Framework of guidance for building good digital collections*.

Retrieved from http://www.firstmonday.dk/issues/issue7_5/cole/index.html

Δαμανάκης, Μ. (επιμ.). (2005). *Η εκπαίδευση των παλιννοστώντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα: Διαπολιτισμική προσέγγιση (όγδοη ανατύπωση)*. Αθήνα, Ελλάδα: Gutenberg.

DCMI. (n.d.). Dublin Core Metadata Element Set. Retrieved from <http://dublincore.org/documents/dces>

Dspace (n.d.). Retrieved from <http://www.dspace.org>

ΕΕΛ/ΛΑΚ. (n.d.). Ελεύθερο Λογισμικό / Λογισμικό Ανοικτού Κώδικα. Retrieved from <https://ellak.gr>

eTwinning (n.d.). eTwinning. Η κοινότητα των σχολείων της Ευρώπης. Retrieved from <http://www.etwinning.gr>

European Commission (2013). *Study of the impact of eTwinning on participating pupils, teachers and schools*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from <http://bookshop.europa.eu/en/study-of-the-impact-of-etwinning-on-participating-pupils-teachers-and-schools-pbNC3112371>

Europeana (n.d.). Europeana Collections. Retrieved from <http://www.europeana.eu>

Fedora (n.d.). Retrieved from <http://fedorarepository.org>

Felder, R. M. & Henriques, E. R. (1995). Learning and Teaching Styles in Foreign and Second Language Education. *Foreign Language Annals*, 28(1), 21-31.

Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1944-9720.1995.tb00767.x/pdf>.

Φραγκουδάκη, Α. (1997β). Οι πολιτικές συνέπειες της ανιστορικής παρουσίασης του ελληνικού έθνους. Στο Α. Φραγκουδάκη & Θ. Δραγώνα (Επιμ.), «*Τί εἶν' ἡ πατρίδα μας;*». *Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση* (σ. 143-198). Αθήνα, Ελλάδα: Αλεξάνδρεια.

GDLS (n.d.). Greenstone Digital Library Software. Retrieved from <http://www.greenstone.org>

Γκότοβος, Α. (2002). *Εκπαίδευση και ετερότητα: Ζητήματα διαπολιτισμικής παιδαγωγικής*. Αθήνα, Ελλάδα: Μεταίχμιο.

ΛΑΜΣ (n.d.). Ψηφιακή Συλλογή Λαογραφικού Αρχείου και Μουσειακής Συλλογής του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Retrieved from <http://pergamos.lib.uoa.gr/dl/object/col:folklore>

Marsh A.C. (2013). Omeka in the classroom: The challenges of teaching material culture in a digital world. *Literary and Linguistic Computing Advance Access*. Retrieved from <http://llc.oxfordjournals.org/content/early/2013/01/08/llc.fqs068.full.pdf+html>

Ματσαγγούρας, Η. (2011). *Η Καινοτομία των Ερευνητικών Εργασιών στο Νέο Λύκειο, Βιβλίο Εκπαιδευτικού*. Αθήνα, Ελλάδα: Οργανισμός Εκδόσεων Σχολικών Βιβλίων.

Μερακλής, Μ. (2011). *Ελληνική Λαογραφία*. Αθήνα, Ελλάδα: Καρδαμίτσας.

ΟΑΙ-ΡΜΗ (n.d.). Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting. Retrieved from <https://www.openarchives.org/pmh>

Omeka (n.d.). Retrieved from <https://omeka.org>

Πυρουνάκης, Γ. & Σαΐδης, Κ. & Βίγλας, Κ. & Λουρδή, Ε. & Νικολαΐδη, Μ. Αναπαράσταση και Διαχείριση Ετερογενών Ψηφιακών Συλλογών στο Σύστημα Ψηφιακής Βιβλιοθήκης Πέργαμος. Στο *Πρακτικά 15ου Πανελληνίου Συνέδριου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Πάτρα, Νοέμβριος 2006* (σ. 124-135). Πάτρα, Ελλάδα.

ΥΠΑΜΘ (2011), Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων. ΦΕΚ 1213, τχ. Β/2011.

ΥΠΕΘ, 2016. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. Δελτίο Τύπου 09-06-16 «Το γυμνάσιο αλλάζει». Retrieved from <http://minedu.gov.gr/grafeio-tyrou-kai-dimosion-sxeseon/deltia-tyrou/21448-09-06-16-to-gymnasio-allazei-2>

Ζώη, Σ. (2014). Αξιοποίηση Ψηφιακών Συλλογών στη Διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας. *I-Teacher. Τ.Π.Ε. και εφαρμογές τους στην Εκπαίδευση*, 8, 49-57.